

VOGELBELANGEN IN HET "UTREGSE" STATIONSGBIED

Tieneke de Groot & Marian Peterse

Hoog Catharijne, NS-station en vogels, is dat een combinatie? Voor de zwarte roodstaart wel, want ieder voorjaar hoor je zijn ketsende steentjes-zang boven het verkeers- en reizigerslawaai uit bij de roltrappen van de spoorwegen. En 's avonds gieren er groepen gierzwaluwen tussen de gebouwen door. Maar hoe moet dat straks als een groot deel van het Stationsgebied vernieuwd wordt?! Tijdens de bouw van Hoog Catharijne in de jaren zestig schijnen er veel gierzwaluwnestplaatsen vernietigd te zijn. Die geschiedenis mag zich niet herhalen, dacht de eerste auteur eind 2008. Integendeel. Wat een kans om gierzwaluwneststenen in te bouwen in al die nieuwbouw! Dat moet toch kunnen. Dit artikel vertelt over de gebeurtenissen na die mijmering.

Vogels en de stad

Er zijn vogelsoorten voor wie de stad het belangrijkste leefgebied is. Bekendste voorbeelden van gebouwfankelijke vogels zijn de huismus en de gierzwaluw. Er komt weliswaar steeds meer oppervlakte stad bij, maar wie denkt dat het daarvoor wel goed gaat met de stadsvogels, komt bedrogen uit. Nestplaatsen voor de gierzwaluw en de huismus verdwijnen in hoog tempo als gevolg van renovatie- en slooprojecten. Daken worden geïsoleerd en dichtgemaakt zodat geen vogel er meer onder kan. Nieuwbouw betekent door ander gebruik van materialen vaak dat er geen nieuwe nestplekken voor vogels ontstaan. Daar komt nog bij dat er vanwege regelgeving uit 1993 vogelschroot onder de onderste dakpannenrij moet worden aangebracht. Hiermee moet voorkomen worden dat vogels onder de dakpannen gaan broeden en het isolatiemateriaal kapot maken, iets wat blijkbaar vaak gebeurde.

Behalve nestgelegenheid verdwijnen er ook foerageergebieden. De verdichting van de stad gaat namelijk vaak gepaard met het wegvallen van rommelige overhoekjes en plantsoentjes waar voedsel te halen valt. Het is dan ook geen overbodige luxe om in de stad expliciet aandacht te geven aan vogels en hun behoeftes. En dat geldt ook voor Utrecht, een stad die steeds aan het in- en uitbreiden is.

Kloppend hart

Voor wie het niet meer zo duidelijk op het netvlies staat: in 2002 liggen er twee varianten voor de herontwikkeling van het Stationsgebied, waaraan een lange geschiedenis vooraf is gegaan, maar dat voert hier te ver. De varianten heten Visie A "Stadshart verruimd" en Visie 1 "Stadshart compact". Doel van het miljardenproject is naast economische ontwikkeling en verbetering van de bereikbaarheid ook verbetering van veiligheid en leefbaarheid.

Op 15 mei 2002 kunnen de bewoners van Utrecht-stad via een referendum hun voorkeur voor een van beide uitspreken. Met 70,7% wint de meest groene, en meest dure variant, Visie A. Die variant houdt onder andere in: water in de singel, ruimte voor groen en geen grootschalige hoogbouw. Daar blijkt na het verder uitwerken van de plannen toch nog het een en ander aan gemorrel te zijn, wat bij veel mensen tot het nodige cynisme heeft geleid.

Grijp de kans

Er zijn vele bedenkingen mogelijk tegen de aanpak van het Stationsgebied, laat dat duidelijk zijn, maar als er dan gebouwd gaat worden, is het tegenwoordig niet veel moeite om rekening te houden met stadsvogels. Bij het restaurant van V&D in Hoog Catharijne broeden nog steeds enkele tientallen gierzwaluwen. Maar niet alleen vogels, ook vleermuizen huizen in diverse gebouwen in en rond het gebied. Eind januari 2009 trekt de eerste auteur aan de bel bij het bestuur van de Vogelwacht. We zijn het erover eens dat juist op een plek als het Stationsgebied, waar veel staat te gebeuren, extra aandacht voor vogels niet is misplaatst. Het hele plangebied is 90 ha groot! Als er zoveel op de schop gaat, moet het mogelijk zijn vogels mee te laten liften.

Vervolgens sturen we een brief aan enkele partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van het Stationsgebied, namelijk de directeur NS Poort, twee wethouders van de gemeente Utrecht en last but not least Corio, vastgoedonderneming en eigenaar van Hoog Catharijne. De strekking van de brief luidt, samengevat: het huidige Stationsgebied wordt door enkele gebouwfankelijke dieren gebruikt waaronder gierzwaluw en vleermuizen. Met deze rotsbewoners gaat het niet goed in Nederland - ze staan niet voor niets op de Rode Lijst en vallen niet voor niets onder de Flora- en Faunawet. Jullie hebben daarom een grote verantwoordelijkheid voor het behoud van deze dieren. En juist door al die nieuwbouw ontstaat er een pracht van een kans om meer nestgelegenheid te bieden. Benut die kans!

Rijdende trein

Al snel zit de eerste auteur in een overleg met de kwartiermaker duurzaamheid van de Projectorganisatie Stationsgebied, Siert de Vos, en met Hans Krüse van de afdeling Milieu en Duurzaamheid van de gemeente. Doel van het overleg is om uit de mond van de Vogelwacht te horen welke concrete maatregelen er mogelijk zijn voor vogels.

Tijdens dat gesprek blij ik op een rijdende trein te stappen. De gemeente is druk bezig om het onderwerp duurzaamheid in de plannen te schuiven en als aanvulling daarop ook het begrip biodiversiteit. In mei 2009 resulteert dat in een Duurzaamheidscatalogus, een catalogus die alle betrokken partijen moet verleiden tot

het nemen van duurzame én groene maatregelen in het Stationsgebied. De Vogelwacht kan nog net meewerken aan het hoofdstuk "Vergroten biodiversiteit". We hebben een tabel met concrete maatregelen aangeleverd, uitgesplitst naar diverse vogelsoorten en andere diergroepen.

Dak in bloei op 35e verdieping in Londen - Dusty Gedge

Na het verschijnen van de Duurzaamheidscatalogus sluit Vogelbescherming Nederland zich op verzoek van de Projectorganisatie aan vanwege haar deskundigheid op het vlak van stadsvogels. Achter de schermen wordt daarna druk gewerkt. Dit leidt begin februari 2010 tot het ondertekenen van een convenant door de gemeente Utrecht en Vogelbescherming om het Stationsgebied vogelvriendelijker te maken voor typische stadsvogels als huismus, zwarte roodstaart en gierzwaluw. Er zijn dan drie partijen die zich sterk willen maken voor de vogelbelangen en er komt nog een vierde "partij" bij. In haar rol als stadsvogeladviseur haakt de tweede auteur begin 2010 aan. Voor wie het begrip stadsvogeladviseur nog niet kent: dit is een vrijwilliger van Vogelbescherming die zich inzet voor de bescherming en het verbeteren van het leefgebied van stadsvogels - een functie analoog aan die van Wetlandwachten.

Themabijeenkomsten

Ondertussen zijn in de tweede helft van 2010 op de plek van de "betonnen" Catharijnesingel langzaam de contouren verschenen van de nieuwe watervoe-

rende Singel. Er wordt echter niet alleen buiten, maar ook binnen gewerkt. Dat laatste houdt onder andere in dat gemeente en Vogelbescherming de eigenaren, bouwers en bewoners van het plangebied enthousiast proberen te maken voor de onderwerpen duurzaamheid en vogelvriendelijkheid. Er zijn in 2010 verschillende themabijeenkomsten georganiseerd, waarbij Vogelbescherming informatie heeft gegeven hoe het stedelijk gebied en de gebouwen beter ingericht kunnen worden voor vogels.

Vooral de onderwerpen groene en bruine daken en groene gevels spreken tot de verbeelding. Groene daken hebben veel voordelen. De luchtzuiverende werking van de planten en de opname plus het vertraagd afgeven van vocht kunnen bijvoorbeeld een grote bijdrage leveren aan de verbetering van het leefklimaat in het Stationsgebied. Daarnaast zijn groene daken uiteraard fraai om te zien en kunnen vogels en insecten er gebruik van maken. En mensen wellicht deels ook. Omdat het plangebied 90 ha groot is, kan het dak- en gevelgroen bij een royale uitvoering veel effect hebben. Misschien het meest aantrekkelijke voor sommige partijen om hierin te gaan investeren: met grootschalig groen op en aan de gebouwen heb je een opvallend visitekaartje voor het hart van Utrecht.

Tijdens deze bijeenkomsten gebeurden er voor ons verrassende dingen. Een directeur van een groot bedrijf in het Stationsgebied bleek (waarom ook niet?!) een trouwe kijker van "Beleef de lente". Hij werd helemaal enthousiast van het idee dat zijn bedrijfsgebouw een rol kan spelen om het vogels meer naar de zin te maken. Corio gaf aan verder te kijken dan alleen haar pure economische belangen en ook het groene aspect te willen omarmen. Na een verzuchting van een bewoner van het Gildekwartier waarom er bij hen geen groene daken zijn, werd direct afgesproken dat de bewoners met de wethouder en Corio om de tafel gaan zitten om de mogelijkheden te bekijken.

Onze inbreng tot nu toe

Het is zowel voor de Vogelwacht als voor de stadsvogeladviseur zoeken naar een rol in het geheel. Op welke manier kunnen we ons het beste inzetten? Waar liggen onze kennis en kunde?

De vier partijen kunnen in ieder geval elk op een eigen manier insteken. De gemeente kan eigenaren, architecten en bouwers niet veel afdwingen, maar wel enthousiasmeren. Vogelbescherming geeft informatie over alle mogelijkheden om vogels een zetje in de rug te geven. De Vogelwacht heeft een netwerk van vogelaars en daarmee ook (historische) kennis over de stadsvogels in het Stationsgebied. De stadsvogeladviseur geeft praktische informatie en kan in dit verband bewoners, maar ook de gemeente, terzijde staan.

In het afgelopen jaar bestond onze inzet vooral uit het volgen van de themabijeenkomsten en het informeren van de Projectorganisatie van het Stationsgebied. We hebben meegedacht over de "doelgroep" onder de vogels, hoe we nadat deelprojecten klaar zijn, de effecten van vogelvriendelijke maatregelen kunnen monitoren en hoe je bijvoorbeeld ook werknemers in de gebouwen in het Stationsgebied bij de monitoring kunt betrekken. Want er zitten in al die gebouwen ongetwijfeld enkele (potentiële) enthousiaste vogelaars. Een van de ideeën is om het

mogelijk te maken op de website van de Projectorganisatie waarnemingen en "groene" ontwikkelingen te plaatsen.

Zwarte roodstaart - Jan van der Greef

Duidelijk is dat er vanuit de gemeente veel enthousiasme is om de versterking en vergroening van het Stationsgebied groen in te kleuren. Dit enthousiasme lijkt gedeeld te worden door verschillende eigenaren. Aan ons de taak om de vinger aan de pols te houden, ervoor te zorgen dat het niet bij intenties blijft, maar dat er daadwerkelijk neststenen voor gierzwaluwen worden ingebouwd bijvoorbeeld. In het eerste deelgebied van het plan zal dit niet meer lukken. De tekeningen voor deze fase zijn al klaar en het materiaalgebruik, waaronder veel glas en plaatmateriaal, leent zich niet voor neststenen. In volgende fases zijn er vermoedelijk meer mogelijkheden. En we willen meedenken met de bewoners van het Gildekwartier voor meer groen en vogelmaatregelen hoog boven de grond.

Nog twintig jaar te gaan...

CU 2030. Op diverse plaatsen in het Stationsgebied zie je dit logo. Het stationsgebied zal nog jaren overhoop liggen, maar we hoeven niet tot 2030 te wachten voor natuurresultaten. Voor die tijd stroomt er weer water door de singel (langsof hopelijk groene oevers), slingert er groen rondom bestaande gebouwen, klinkt er gekwetter vanuit huismussenkolonies en vliegen er honderden gierzwaluwen in de lucht. En in 2030 is Utrecht wellicht een park rijker - enkele tientallen meters boven de grond. We houden de maatregelen en de stadsvogels in het hart van Utrecht in de gaten!

Tieneke de Groot, Vogelwacht, tienekedegr@gmail.com
Marian Peterse, stadsvogeladviseur, marianpeterse@gmail.com